

- 24 — Nişantaşı Kız Enstitüsü
25 — Zonguldak Kız Enstitüsü
26 — Sarıyer Akşam Kız Sanat Okulu
27 — B. A. K. S. O.
28 — Bergama Akşam Kız Sanat Okulu
29 — Kırklareli Akşam Kız Sanat Okulu
30 — Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu
31 — Selçuk Kız Enstitüsü
32 — Niğde Akşam Kız Sanat Okulu
33 — Antakya Kız Enstitüsü
34 — Tekirdağ Kız Enstitüsü
35 — Maraş Kız Enstitüsü
36 — Kütahya Kız Enstitüsü
37 — Tokat Kız Enstitüsü
38 — İzmit Kız Enstitüsü
39 — Bursa Kız Enstitüsü
40 — Erzurum Kız Enstitüsü
41 — Üsküdar Mithatpaşa Kız Enstitüsü
42 — Gaziantep Kız Enstitüsü
43 — Amasya Akşam Kız Sanat Okulu
44 — Edirne Kız Enstitüsü
45 — Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü.

MSGSÜ Akademi Kütüphanesi

0037605

0037605

NADİR

TT

819

.T9

A54

1947

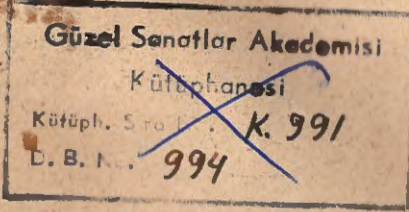
ANKARA HALKEVİNDE

TÜRK ÖRGÜ İŞLERİ SERGİSİ

17 Kasım — 17 Aralık 1947

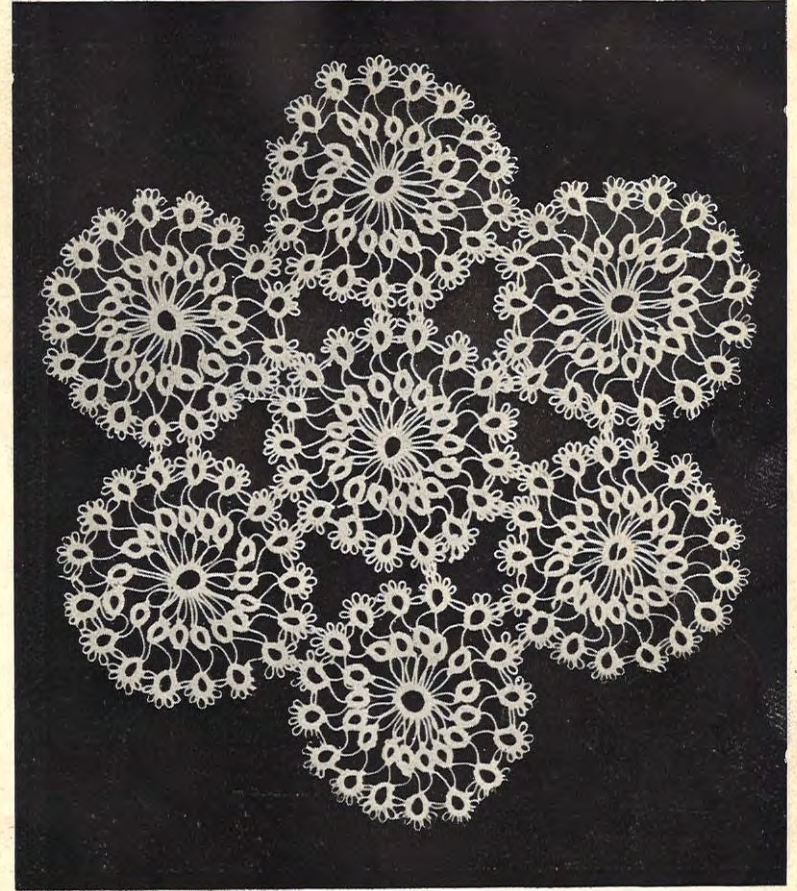
ANKARA
1 9 4 7
ULUS Basımevi

TT
819
-T9
A54
1947

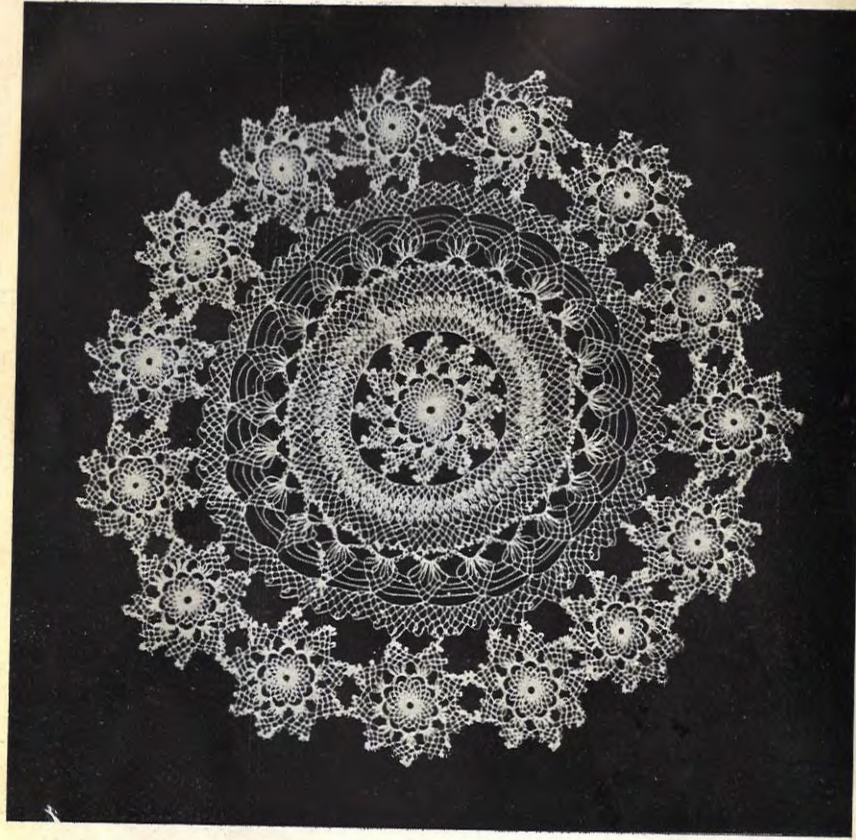
Dış kapaktaki renkli resim :
Gaziantep'ten gelme örme bir kese olup, Ankara
İsmet Paşa Kız Sanat Enstitüsü koleksiyonundan alın-
mıştır.

Bu brogürün resimleri İstanbul'da Milli Eğitim
Basımevi'nde basılmıştır.

Mekik danteli (vazo altlığı). Denizli
Kız Sanat Enstitüsü çalışmalarından.

İğne danteli (sehpa örtüsü). Bursa Necatibey
Kız Enstitüsü çalışmalarından.

TÜRK ÖRGÜ İŞLERİ SERGİSİ

	Sayfa №
Halkevleri Çalışmalarında Sergiler	5
Örgünün Tarifi ve Nevileri	6
Örgü İşlerinde Kullanılan İplikler	7
Örgü İşlerinin Kullanış Yerleri	8
Örgüyü kimler yapar ve Niçin Yapılır?	8
Örgünün Tarihi	9
Örgü İşlerinin Ekonomik Değeri	10
Örgü İşlerinin Manevî Değeri	10
Trikotaj Sanayii	11
Örgü ve Boya İşleriyle İlgili Devlet Çalışmaları	11
Örgü İşleri Sergisine Katılanlar	12

SERGIYİ HAZIRLIYANLAR (*)

Remzi Oğuz Arık	Ankara Etnoğrafya Müzesi Müdürü
Nahide Dikerman	Ankara Halkevi Müze Memuru
Muhterem İstemer	İsmetpaşa Kız Sanat Enstitüsü Öğretmeni
Hakkı İzet	Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenlerinden
Halim Baki Kunter	Halkevleri Bürosu Şef Yardımcısı
Yalçın Orkun	Halkevleri Bürosundan
Hayrullah Örs	Millî Eğitim Bakanlığı Okul Müzesi Müdürü
Kenan Özbel	İsmetpaşa Kız Sanat Enstitüsü Öğretmenlerinden
Tevhide Serav	İsmetpaşa Kız Sanat Enstitüsü Öğretmenlerinden
Dr. Ragıp Tüzün	Ankara Halkevi Başkanı
Necdet Yula	Halkevleri Bürosundan

(*) Soyadlarına göre sıralanmıştır.

Kadın çorabı (Erzurum). Ekonomi Bakanlığı Meşherinden.

TÜRK ÖRGÜ İŞLERİ SERGİSİ

Halkevleri Çalışmalarında Sergiler:

Sergilerin Halkevi çalışmalarında önemli bir yeri vardır. Halkevlerince ve Halkodalarınca bulundukları yerlerin şartlarına ve ihtiyacına uygun düşen konular ele alınmak suretile yer yer tertiplenmekte olan sergiler bu kurumların güzel sanatlar, folklor ve tarih alanlarındaki çalışmalarını belirtmek fırsatını vermektedir. Bazı yerlerde yetiştiricileri teşvik için yerli ürün sergileri de açılmaktadır.

Memleketimizin bu suretle ortaya konulan çeşitli varlıkları, işleri ve meseleleri halkın ilgi ve dikkatini kendileri üzerinde toplamakta, bundan hayırlı sonuçlar elde edilmektedir.

Bu arada Ankara Halkevi'nde de her yıl büyük küçük çeşitli sergiler tertip edilmekte, bunlar binlerce kişi tarafından gezilip görülmektedir.

Sanatta ve kültürde özlediğimiz millî uyanışın ve yükselişin gerçekleşmesine yapacağı tesirler gözönünde tutularak bu sergiler arasında eski Türk sanatlarına da geniş bir yer verilmektedir.

Ankara Halkevi'nin 1944 ve 1945 yıllarında açtığı Türk El İşlemeleri ve Türk Kumaşları Sergileriyle Hal-

kevleri Bürosu tarafından 1942 yılında tertip edilen Millî Giyim ve geçen Şubatta açılan Türk Camcılığı Sergileri bunların en çok iz bırakmış olanlarıdır.

1946 yılında açılan Modern Türk Köyü ve Türk Evi Mimarlık Müsabakası projelerine ait sergi de bir çok eski köy evlerinin rölövelerini ihtiva etmesi bakımından bu arada sayılabilir.

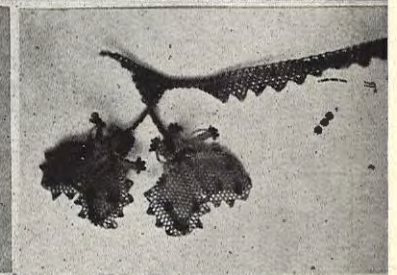
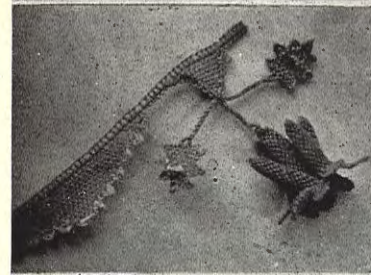
Halkevlerinin XV. yıldönümü münasebetile 23 Şubat 1947 de açılmış olan Türk Camcılığı Sergisinin her yaşta ve her seviyede geniş halk tabakalarından gördüğü büyük ilgi, yerli ve yabancı bütün ziyaretçiler üzerinde bıraktığı iyi tesir gözönünde tutularak Halkevleri Bürosu'na bu yıl içerisinde ikinci bir serginin tertiplenmesi düşünülmüştür. Yeni sergi için Türk Örgü İşleri konusu ele alınmıştır.

Örgünün tarifi ve nevileri:

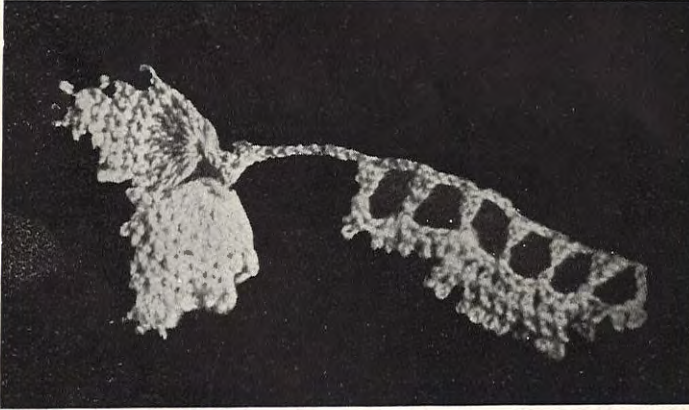
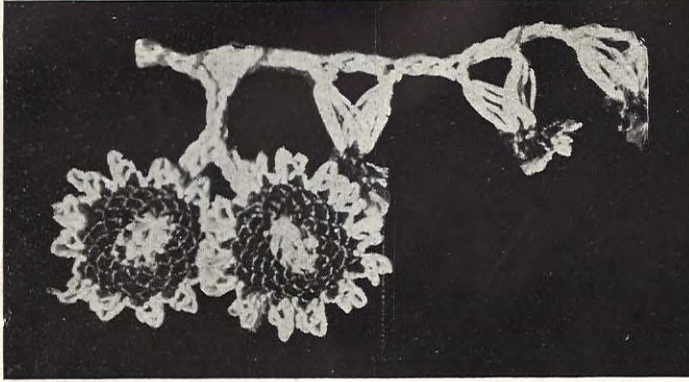
Örgü, çok eski fakat hiç eskimemiş bir sanattır. Örgü tezgâha dahi ihtiyaç göstermeden iğne, tığ, şış ve mekik gibi basit araçlarla, her yerde, yapılabilir. Örgüde hudutsuz ibda imkânları vardır. Bu sanatın çeşitli kollarının çok güzel örnekleri memleketimizde, eski devirlerden beri yapılagelmektedir.

Makine ile yapılan ve trikotaj denilen nevileri de dahil olmak üzere örgü, el ve ev sanatları arasında yer alır.

Örgü; elde kullanılan basit âletlerle tek ipliğin kendi üzerine bükülüp kıvrılarak çeşitli ilmeklerle tutturulması veya düğümlemesi suretiyle yapılır. Bu tarifi örgü ile dokuma arasındaki farkı da göstermekte-

Konya iğne oyaları motifleri. (Kenan Özbel'in koleksiyonundan.)

Eskişehir tığ oyaları. (Kenan Özbek'in koleksiyonundan.)

dir. Dokumalarda daima, atkı ve gözgü iplikleri bulunduğu halde, örgüler tek ipliğin kendi üzerine döndürülüp altındaki ilmek sırasına geçirilerek tutturulmasından meydana gelen şeylerdir.

Örgüler, düğümlü, düğümsüz olmak üzere iki türdür. Düğümsüzler bir ipliğin çekilmesiyle baştan sona kadar çorap söküğü gibi sökülebilir. Düğümlüler kendi üzerlerine düğümlendikleri için ötekiler gibi sökülemezler.

Örgüler, kullanılan ipliğin kalınlığına göre de ince örgüler, kalın örgüler olmak üzere iki bölüme ayrılabilirler.

İnce örgüler : İğne, tığ, mekik veya şiş ile yapılmış oya ve dantellerle keselerdir.

Kalın örgüler : İki veya beş şişle yapılan, çorap, eldiven, tozluk, başlık, atkı, bulüz, süveter vesaire gibilerdir.

Sekil bakımından da kafesli örgüler, sık örgüler diye bir sınıflama yapılabilir. Kafesli örgüler, arkasındaki eşyayı gösterebilir, sık örgüler buna imkân vermez.

Örgü işlerinde kullanılan iplikler:

Örgü işlerinde kullanılan iplikler menşelerine göre üç sınıfa ayrılabilir :

1 — Hayvanlardan elde edilen lifler : Yün, keçi kılı, tiftik, ipek, deve yünü ve at kılı gibi.

2 — Bitkilerden elde edilen lifler : Keten, kenevir, pamuk, rafya gibi.

3 — Asılları madenî olan teller : Klaptanlar ve sırmalar gibi.

Bunlardan başka bir de boncuk örgüleri varsa da bunlar başlı başına bir örgü ipliği olmayıp, diğer örgü ipliklerine dizilmiş olan maddelerden ibarettir.

Örgü işlerinin kullanılış yerleri:

Örgü işleri kullanılış maksadına göre başlıca üç bölümde toplanabilir :

1 — Çorap, terlik (*), başlık, eldiven, fanilâ, kazak, atkı gibi giyim ihtiyacını karşılayan örgü işleri.

2 — Saç fileleri, torba şeklinde kullanılan el fileleri, balık ve spor ağıları, para, saat ve mühür keseleri, çantalar.. gibi eşya veya araç olarak kullanılanlar.

3 — Oya, dantel gibi süs ihtiyacını karşılayanlar.

Örgüyü kimler yapar ve niçin yapılır?

Örgü işleri umumiyetle kadınların yaptığı bir iştir. Kendini evine ve işine bağlamış bir kadının boş zamanlarını değerlendiren, ince faydalı bir sanat olarak kendini göstermektedir. Bununla beraber bazı bölgelerde bu sanatı bilen ve yapan erkekler de vardır.

Kadınlarımızın hayatında işsiz geçen bir dakika, işsiz duran bir topluluk hemen hemen tasavvur edilemez. Hele analarımızın, ninelerimizin yaptıkları çeşitli el işleri arasında çok zengin neveleri olan türlü türlü

(*) Terlik denilince ilkin ayağa giyilen terlikler hatıra gelir. Fakat Anadolu'nun bazı yerlerinde başa giyilen ve terlik denilen bir nevi giyim eşyası da bulunmaktadır. Her ikisinin de örülmek suretiyle yapılmış olanları vardır.

Oya (İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü koleksiyonundan).

Erkek çorabı (Sivas Halkevi - Ahmet Polat'ın
özel koleksiyonundan).

örgü işleri, oyalar, danteller, bir çok nesilleri hayran bırakacaktır. Bu çalışmalar, temiz kalmayı, iyi düşünmeyi, iyi görmeyi sağlamıştır. Bu gibi işler, erkeksiz kalmış bir çok aileler için geçim yolu olmuş, böylelikle meşru bir hayatın devamına yardım etmiştir.

Kullanılan renkler için sabit ve güzel boyalar bulunmuş, istenilen incelikte iplikler, ipekler bükülmüş, harikulâde denecek derecede yumuşak ve parlak yünler eğirilmıştır.

Evinde ve tarlasında çalışan, kocasına ve çocuklarına bakan köy kadınları, gündelik yaşayışın yapmağa katlandığı bin bir iş arasında ortaya koydukları örgü işlerinde kendi zevklerinin şaşılacak kadar mükemmel örneklerini vermişlerdir.

Bunlar, ipliklerini, kendileri bükmüşler yünlerini kendileri eğirmişler, kendileri boyamışlardır. Her şeyi kendileri yapmak, kendi ellerinden çıkarmak suretiyle kızlarının çeyizlerine, komşularının düğünlerine yardım etmişler, saf ve temiz duygularının en güzel örneklerini ortaya koymuşlardır.

Örgünün tarihi :

Giyim, ev, süs eşyası veya araç olarak kullanılan örgü işlerinin menşei bugün tamamiyle meçhuldür. Şimdiki halde ele geçmiş olan en eski örgü işi İsa'dan önce takriben 1500 yıllarına aittir. Bu, şimal memleketlerinden birinde kütükten oyma bir mezar içerisinde bulunan bir kadının başındaki takkidir.

İnsan eliyle yapılmış en eski giyim eşyasının kepenekler gibi dövülerek yapılan keçe cinsinden olduğu tahmin edilmektedir. Bundan daha önce hayvan postları

kullanılmış olsa gerektir. Dokumanın kullanılmağa başlaması keçeden sonra gelir. Dokumaların bugün bilinen ilk  rn kleri ta  devrine aittir. Örgü i leri doku-
madan daha sonra geliyor.

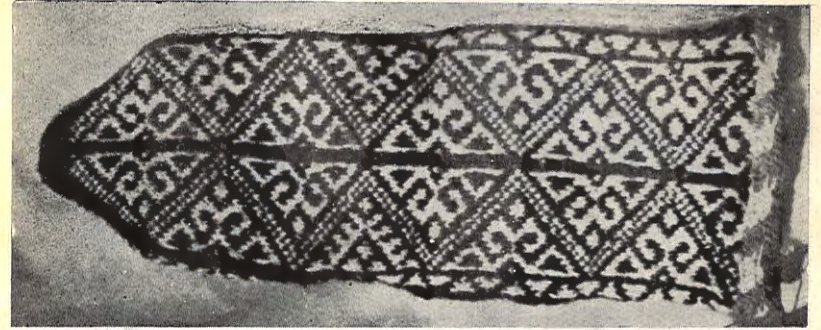
Örgü i lerinin ekonomik değeri:

  ne,    , mekik veya tı  gibi çok basit âletlerle ve her yerde yapılabilen örgü i leri, boş vakitleri değer-
lendirme e yarar. Hatt  sürülerini güderken çorap  ren
 obanlara, yolda hayvan üzerinde güderken örgü i leri
yapan yolculara bile rastlanmaktadır. Örgü i leri için
kullanılan ipliklerin, satışa konulan çeşitli örgü mamul-
lerinin para ile ifadesi halinde bunların Türkiye ekono-
misinde azımsanmıyacak bir yer tuttuğu görülür.

Örgü i lerinin bir özelliği de örgülerin bir  o un-
da, bilhassa y n örgülerinde, eskiyen şeylerin s k lerek
yönlerinden, başka örgü i leri için faydalanmanın kabili-
t  olmasıdır.

Örgü i lerinin manev  değeri:

El ve Ev Sanatları arasında hatırı sayılır bir yeri
olan örgü i lerinin milli ekonomide kendine göre bir de-
 eri olmakla beraber, halk zevkinin ve duygusunun  r-
nekleri olarak taşıdıkları değer bunun çok üstündedir.
Bunlar; yalnız  ekil, renk ve desen inceliği veya bu g -
zelliklerin çok ustalıklı olarak kayna tırılması,  henk-
le tirilmesi bakımından değil, her birinin kendilerine
göre bir m na ta ması ve ifade etmesi yönünden de
 nemlidir. Oyalarla tabiatı ve   yayı g rd  i ve d -
  nd  i gibi şekillendiren eller, onlara ruhlarının g -
zelliklerini, g reklerinin saf duygularına katmasını da
bilmi lerdir.

Eskişehir köy çoraplarından  rn kler.
Hakkı  zet

Eskişehir köy çoraplarından örnekler.
Hakkı İzet

Aşk, bağlılık, ümit, sevinç, gönül ferahlığı, haset, nefret... gibi duygular bunlarda türlü türlü şekillerde sembolleştirilmiştir. Bir çok yerlerde nişanlı kızlarla henüz nişanlanmamış olanların, evlenmiş kadınlardan kocası olanlarla dulların giydikleri çorapların renkleri ve desenleri ayrıdır. Enkek çorapları da böyledir.

Trikotaj sanayii:

Elde; iğne, mekik, tığ veya şiş gibi basit âletlerle yapılan örgü işlerinin yanında memleketimizde trikotaj denilen ve makinelerle yapılan örgü işleri de vardır. Trikotaj sanayiinin halkın giyim ihtiyacını karşılamadaki hizmeti az değildir. Bu işle uğraşanlar, küçük sanat kooperatifleri etrafında toplamakta ve sanatlarını geliştirmeye çalışmaktadırlar. Ancak bu küçük sanat sahiplerinin büyük dentleri vardır: İhtiyaçları olan ipliği istedikleri kadar alamamak. Bundan başka aldıkları ipliklerin fiyatının büyük endüstriye verilen iplik fiyatlarına nazaran ağır olması da üzerinde durulacak bir konudur. Bugünkü iplik dağıtma usulünün de yeni bir düzenlemeye ihtiyaç gösterdiği anlaşılmaktadır.

Örgü ve Boyama işleriyle ilgili devlet çalışmaları:

El ve Ev Sanatları arasında bulunan örgü ve trikotaj işleriyle Ekonomi Bakanlığı Küçük Sanatlar Genel Müdürlüğü ilgilenmektedir.

Kız Sanat Enstitüleri ve Akşam Kız Sanat Okulları eski örgü işlerinin en güzel örneklerini toplayarak koleksiyonlar vücuda getirdikleri gibi bu işin öğretimini de yapmaktadırlar.

Yüksek Ziraat Enstitülerinin konumuzla ilgili araştırma ve çalışmaları da burada takdirle anılmalıdır. Köy ve Ev Sanatları Enstitüsünün lif maddelerinin iş-

lenmesi ve boyanması, bunların ihtiyaca en uygun bir şekilde hazırlanması, eski yerli boyama usullerimizle modern tekniğin karşılaştırılması gibi denemelerinden çok iyi sonuçlar alınmaktadır. İlmî değeri yüksek olan bu çalışma ve buluşlar Garp ilim âleminin dikkatini çekmiştir. Ancak bu kâfi görülmemelidir. Bunlardan halkımızın bilhassa köylünün geniş ölçüde faydalanmasını sağlamak gerektir.

Sergiye katılanlar :

“Türk Örgü İşleri Sergisi”nde el ve ev sanatları arasından dar sınırlı bir konu ele alınmış olmakla beraber bu alanda dün ve bugün yapılmış ve yapılmakta olan işler, sergiye gezenlerin etrafılı bir fikir edinebilmelerini sağlayacak durumdadır. Konulan örneklerin gerek sayı gerekse vasıf bakımından serginin tertibinde gözetilen ve yukarıdan beri açıklanan maksada elverişli olduğunu umarız.

Sergiye 15 Halkevi ile 45 Kız Sanat Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulu katılmıştır. Bunlar arasında İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü de vardır. Kız sanat enstitülerimizin çalışma konuları arasında millî sanatlarımıza ve bu arada örgü işlerine de gerekli yeri ayrılmış olmalarını, bunları yaşatmak istemelerini büyük sevinçle kaydederiz.

Ankara Etnografya Müzesinden de sergiye bir kaç eşya alınmıştır.

Gaziantep Trikotaj İşleri Küçük Sanat Kooperatifi kendi mamûllerinden çeşitli eşya ile sergiye katılmıştır.

İstanbul Çorap ve Trikotaj İşleri Küçük Sanat Kooperatifi de ilk hazırlıklarda, sergiye katılmak zahme-

Kese (Karşıyaka Halkevi - Mahdure Balkış'ın özel koleksiyonundan).

tine katlanmış ve zengin örnekler göndermişti. Serginin açılması ilkbahardan sonbahara kalınca kooperatifin isteği üzerine bunlar geri gönderilmiş ve kooperatif idaresince sahiplerine dağıtılmıştır. Serginin son hazırlığına bu kooperatif iştirak edememiştir.

Türk Tarih Kurumu Alacahöyük eski çorap motiflerinin renkli olarak yaptırılan koleksiyonunu, Millî Eğitim Bakanlığı Sivas çorapları ve Ekonomi Bakanlığı da Konya çorap ve örgü işleri üzerine Kenan ÖZBEL'e hazırlatmış oldukları resim koleksiyonlarını sergide teşhir edilmek üzere vermişlerdir.

Bunlardan başka Bayan Türkân Niyazi AKSU, Macide Vildan KUNTER, Refia KARADAYI, Şükûfe GÖREN, Mürüvet ÖVÜNÇ ile Bay Kenan ÖZBEL, Halim Bakı KUNTER, Server GAZİ, Nurettin TAYMAS ve Talât NİŞLİ özel koleksiyonlarından sergiye konulmak üzere örgü işleri vermişlerdir.

Sergiye Katılan Halkevleri :

- 1 — Çankırı Halkevi'nden : *Fatma Şehirlioğlu.*
- 2 — Amasya Halkevi'nden : *Ümmü Payaşı, Behire Topala, Veliye Topala, Samiye Gün,*
- 3 — Aydın Halkevi
- 4 — Eskişehir Halkevi'nden : *Leman Aklan, Adviye Gümüş, Arif Karapazar, Ünzüle Deniz, Halil Çil, Mürüvet Sökmen,*
- 5 — Sivrihisar Halkevi'nden : *Saide Altın, Hakkı Özgenc, Emine Gülşen, Fatma Duman, Fatma Dilmeç, Döndü Gökalp, Sıdka Olçay, Döndü Olçay, Emine Karaday, Safiye Gülşen, Emine Gülşen,*
- 6 — Kütahya Halkevi
- 7 — Kayseri Halkevi
- 8 — Gaziantep Halkevi'nden : *Ayyuş Atay, Nevzat Kayaalp, Emine Kutlar, Hayriye Uras.*
- 9 — Karşıyaka Halkevi'nden : *Mahdure Balkış, Süheylâ Kocabay, Emine Derbi, Afife Daryal.*
- 10 — Diyarbakır Halkevi
- 11 — Fatih Halkevi'nden : *Rüksan Günseli.*
- 12 — Samsun Halkevi'nden : *Hadiye Uzel, Edibe Uzel, Nuriye Cihan, Yardım Sevenler Derneği, Selime Özil, Kadriye Noyan, Nermin Kalıncı, Recep Ögüt, Sabri Karayalçın.*
- 13 — Balıkesir Halkevi'nden : *Halil İbrahim Madenli, Necmiye Andaç, Adem Erten, Atike Küçükğüreşken.*
- 14 — Isparta Halkevi
- 15 — Sivas Halkevi'nden : *Bedia Talay, Ifakat, Ziyet Özaltuğ.*

Tığ danteli (örtü). Kayseri Kız Sanat Enstitüsü çalışmalarından.

File danteli (örtü). Bursa Necatibey
Kız Enstitüsü çalışmalarından.

Sergiye Katılan Kız Enstitüleri ve Akşam Kız Sanat Okulları :

- 1 — Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü
- 2 — Afyon Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü
- 3 — Çorum Kız Enstitüsü
- 4 — Adana İsmet İnönü Kız Enstitüsü
- 5 — Antalya İsmet İnönü Kız Enstitüsü
- 6 — Trabzon Kız Enstitüsü
- 7 — Akhisar Akşam Kız Sanat Okulu
- 8 — Kayseri Kız Enstitüsü
- 9 — Denizli Kız Enstitüsü
- 10 — Balıkesir Kız Enstitüsü
- 11 — Isparta Kız Enstitüsü
- 12 — Manisa Kız Enstitüsü
- 13 — Düzce Akşam Kız Sanat Okulu
- 14 — Elâzığ Kız Enstitüsü
- 15 — Mersin Akşam Kız Sanat Okulu
- 16 — Tarsus Akşam Kız Sanat Okulu
- 17 — Sinop Akşam Kız Sanat Okulu
- 18 — Adapazarı Akşam Kız Sanat Okulu
- 19 — Burdur Akşam Kız Sanat Okulu
- 20 — Sivas Kız Enstitüsü
- 21 — İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsü
- 22 — İstanbul Akşam Kız Sanat Enstitüsü
- 23 — Konya Kız Enstitüsü